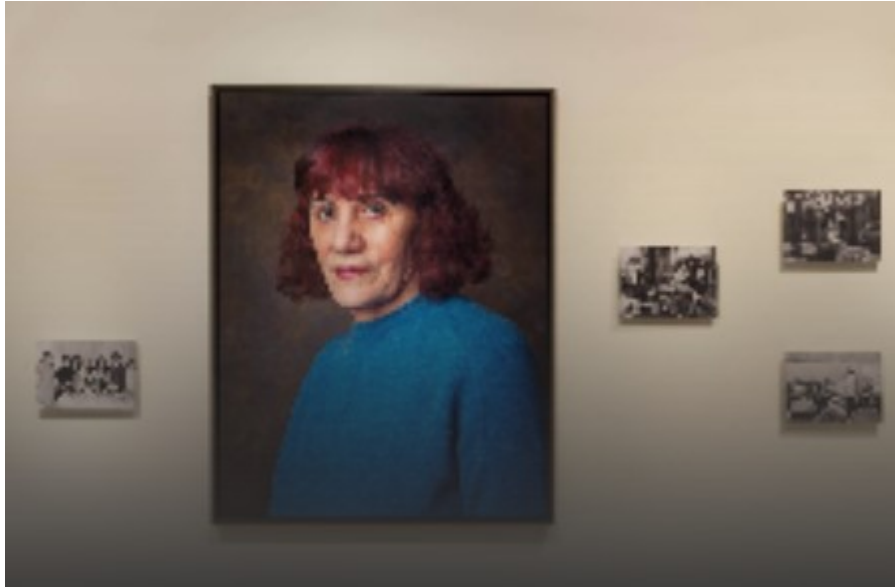

Het Parool – 14 december 2024

Door Edo Dijksterhuis

Expositie van Cigdem Yüksel over de eerste generatie vrouwen uit Turkije in Nederland

Een ode aan de vrouw

Amsterdam Museum: Niet meer alleen huwen, baren en erven

*In geschiedenisboeken over Amsterdam lijkt het net alsof de stad eeuwenlang door enkel mannen werd bewoond. Het Amsterdam Museum biedt een welkom tegenwicht met de expositie *Vrouwen van Amsterdam - Een ode*.*

Francesca was een zwarte dienstbode en woonde in 1632 in een kelderwoning in de Sint Antoniesbreestraat. Ze ontving veel Caraïbische zeelui op zoek naar een beetje thuisgevoel. Voor de kleine zwarte gemeenschap die de stad toen al kende, fungeerde Francesca's woning als kruising tussen een ambassadepost en een relatiebemiddelingsbureau. Maar haar werkgever betichtte haar van het aanzetten tot prostitutie, zo blijkt uit documenten van de rechtszaak die hij tegen haar aanspande vanwege een niet-gerelateerde schadeclaim.

Vier eeuwen later herkennen onderzoekers dat als karaktermoord, maar toentertijd kon Francesca zich niet verdedigen. Van haar zijn ook geen woorden bewaard

gebleven. We weten zelfs niet hoe ze eruit heeft gezien. De buste die haar nu verbeeldt in de tentoonstelling *Vrouwen van Amsterdam - Een ode* is van een anonieme zwarte vrouw, gemaakt door een al even anonieme kunstenaar. Het verhaal van Francesca is illustratief voor het leven van veel vrouwen, die in de geschiedschrijving zijn gereduceerd tot hoer, heks, schuldenaar of sloeber. Als ze netjes aan de normen voldeden, was hun lot misschien nog wel erger: dan werden ze genegeerd en is het alsof ze überhaupt nooit geleefd hebben. De tentoonstelling in het Amsterdam Museum biedt tegenwicht aan de eenzijdig mannelijke invulling van de geschiedenis, waarin de rol van vrouwen meestal is beperkt tot huwen, baren en erven.

Transgender Aaïcha Bergamin

Glitterjurk van Tante Leen

Vrouwen van Amsterdam - Een ode vertelt de verhalen van ruim honderd vrouwen met zeer verschillende achtergronden, uit uiteenlopende tijden. Zelfs binnen een enkel domein gooien de expositiemakers het net lekker breed uit.

Zo toont de zaal over vrouwen in de kunst zowel de bontstola en glitterjurk van levensliedzangeres Tante Leen (1912-1992) als de Fong Lengcreatie van societydame en levend kunstwerk Mathilde Willink (1938-1977) en de juwelencollectie van Sophia Lopez-Suasso-de Bruijn (1816-1890), de mecenas die de stichting van het Stedelijk Museum mogelijk maakte.

Dat we Nederlands belangrijkste museum voor hedendaagse kunst te danken hebben aan een vrouw weet vrijwel niemand. Recente programma's en tentoonstellingen als *De andere helft*, *Vrouwen van het Rijks* of - van het Amsterdam Museum zelf - 1001 vrouwen in de 20ste eeuw beginnen langzaam verandering te brengen in die vrouwelijke onzichtbaarheid.

Toch is het weinig bekend dat bijvoorbeeld Aagje Deken (1741-1804) en Betje Wolff (1738-1804) als schrijvers van *Historie van mejuffrouw Sara Burgerhart* (1782) het pad effenden voor de moderne Nederlandse roman. Of dat Carla Lont (1944-1999) het nationaal archief van Suriname heeft opgezet.

Veel vrouwen zijn in boeken gereduceerd tot hoer, heks, schuldenaar of sloeber.

Zwangerschap

Op het vlak van bestuurlijke macht ging de emancipatie nog trager dan in de kunst en wetenschap. Daarvoor hoeven we maar naar ons eigen stadhuis te kijken, waar Femke Halsema pas in de 21e eeuw als eerste vrouw de burgemeestersketting draagt. Zij wordt in de tentoonstelling geëerd met het kunstwerk dat Aukje Dekker voor haar werkkamer maakte.

Het is een portretcollage van Halsema's mannelijke voorgangers, die Dekker heeft afgedekt met strookjes papier waarop telkens het zinnetje 'I have to work harder' te lezen valt. Is het commentaar op het steeds hogere tempo waarin we leven, of het feit dat de lat voor vrouwen nog altijd veel hoger ligt dan voor mannen? Dat is aan de kijker.

In de zaal met de ode aan Halsema hangt ook een portret van Johanna Borski-Van de Velde (1764-1846). Na de dood van haar echtgenoot in 1814 nam ze zijn handel over. Via haar procuratiehouder weliswaar; als vrouw was zij niet welkom op de effectenbeurs.

Dat weerhield haar er niet van uit te groeien tot een van de rijkste mensen van Nederland, die met een kapitaalinjectie de oprichting van De Nederlandsche Bank succesvol maakte. Dat ze haar fortuin verdiende door slavenarbeid op plantages doet fronsen. Het toont dat de emancipatie van een individu niet automatisch resulteert in solidariteit met anderen in de marge.

Ondanks alle beperkingen werd Borski in haar tijd gerespecteerd. Hoe anders was het voor de wasvrouwen, kindermeisjes en naaisters die men (lees: mannen) niet wilde zien of horen. Zeker niet als ze in verwachting waren, wat in vroeger eeuwen gemiddeld een keer of tien per vrouwenleven voorkwam.

In Vrouwen van Amsterdam - Een ode ziet de bezoeker een verstelbaar korset dat vrouwen uit de arbeidersklasse gebruikten om hun zwangerschap zo lang mogelijk te verbergen, en vooral geen aanstoot te geven.

Het is te danken aan activisten als Tonia Stieltjes (1881-1932), oprichter van de vakbond voor dienstbodes, dat deze vrouwen eindelijk gehoord werden. Singer Laren wijdde recent een tentoonstelling aan Stieltjes, en ook in het Amsterdam Museum mag zij niet ontbreken.

Strijdbare vrouwen zijn sowieso goed vertegenwoordigd. Dat varieert van Metje Blaak, die sekswerkersstichting De Rode Draad oprichtte, tot de drijvende krachten achter de Nederlands-Turkse vrouwenrechtenvereniging die zijn vastgelegd door fotograaf Çigdem Yüksel.

Een mascotte

Abstracter is het tentoonstellingsonderdeel gewijd aan de stedenmaagd. Tussen de biografieën en portretten voelt het misschien als een vreemde eend in de bijt, maar toch is het verhelderend. Het zegt veel over het historische gebruik van de vrouwelijke beeltenis in de openbare ruimte, waar vrouwen van vlees en bloed zoveel mogelijk uit zicht moesten blijven.

In een prent van Gerard de Lairesse (1641-1711) is de stedenmaagd een vruchtbaarheidsgodin met ontblote borst, lijdend voorwerp van de male gaze en

Mathilde Willink

ontvanger van koffie, cacao en andere koloniale waar. De stedenmaagd is eigenlijk een mascotte, die het imago van Amsterdam als geciviliseerde wereldmacht moest oppoetsen. Een vorm van soft power. Ze wordt veelzeggend geflankeerd door Mercurius, herkenbaar aan de vleugeltjes op zijn helm, die als god van de handel veel dichter bij de realiteit van roof, onderdrukking en uitbuiting staat.

Aynouk Tan maakte een outfit voor de stedenmaagd, non-binair en zelfverzekerd. Zeker geen passief boegbeeld tegen wil en dank. Het Amsterdam Museum voegde het ontwerp afgelopen jaar toe aan de collectie - net als bij veel andere musea nog steeds gedomineerd door kunst van mannen. Door dit soort aankopen en de persoonlijke odes aan Amsterdamse vrouwen die bezoekers mogen achterlaten, wordt dat een beetje rechtgetrokken.

**‘Vrouwen van Amsterdam - Een ode’
tot en met juli in het Amsterdam Museum**